

CUMHURİYET DÖNEMİ ÜNİVERSİTE REFORMLARI BAĞLAMINDA ÜNİVERSİTELERİMİZDE DEMOKRATİKLİK TARTIŞMALARI

Doç. Dr. Mehmet ARSLAN

Erciyes Üniv. Eğitim Fak., KAYSERİ

Tel: 0352/437 49 01'den 37003, E-Posta: arslan@erciyes.edu.tr

Özet

Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze üç önemli üniversite reformu yapılmıştır. Bu reformların ilki 1933, ikincisi 1946 ve üçüncüsü 1981 reformudur. Her üç dönemde de üniversitenin demokratikliği ve özerkliği kamu oyunda tartışma konusu olmuştur. Hemen her üç Reform hareketinde de üniversite ara-üst organları ile üniversite ve fakülte organlarının oluşumu ve görevleri üniversitenin demokratikliği ve özerkliğinin temel kriterleri olarak görülmüştür. Bu çalışmada belirtilen üç reform hareketinde üniversite yönetim organlarının oluşumu ve görevleri karşılaştırmalı biçimde ele alınmıştır. 1933 ve 1981'de üniversite yöneticileri atama yolu ile getirilirken, 1946'da seçim yolu benimsenmiştir. Özetle söylemek gerekirse kararlarda 1933 Reformu kişilerin, 1946 Reformu kurulların, 1981 Reformu ise Yükseköğretim Kurulu yanında üniversite içinde kişilerin etkin ve ağırlıkta olduğu bir yönetim biçimi getirmiştir. Üniversitelerimizin gelişmiş ülke üniversitelerinin sahip olduğu özerklik kriterlerine sahip olması gerekmektedir. Yasalarda özerklikle ilgili hükümler bulunsa da bulunmasa da üniversiteler demokratik teamüllerin uygulandığı kurumlar olmalıdır. Üniversite özerkliği kavramı sadece yönetsel özerklik olarak algılanmamalı, özerkliğin diğer boyutları olan mali ve akademik özerklik ile birlikte değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Reformu, Demokratik Üniversite, Üniversitelerde Özerklik.

Abstract

Three fundamental university reforms have been implemented since the Republican Period in Turkey. The first one was accepted in 1933, the second one in 1946, and the last one in 1981. In these three periods, the matter of autonomy and democracy in the universities was discussed in public opinion. In almost each reform movement, the formation of upper and main units of a university and a faculty, and the duties of the units were considered as the main criteria of democracy and autonomy in the universities. In this study, the formation of administrative units of a university and their duties in these reform movements were discussed in a comparative manner. While the administrators of universities were appointed to posts in 1933 and 1981, election system was adopted in 1946. To sum up, the reform of 1933 brought on administration in which the individuals were effective; the reform of 1946 brought an administration in which the committees were effective; the reform of 1981 brought an administration in which the individuals within the universities, as well as within the Higher Education Council, were affective in decision

making. It is necessary for our universities to have the autonomy criteria in the universities of developed countries. Whether or not the judgements exist in law related to the autonomy; universities should be the institutions in which democratic common law is applied. The concept of university autonomy should not only be perceived as administrative autonomy, it should also be evaluated with the other dimensions of autonomy such as financial and academic autonomy.

Keywords : University reform, Democratic University, Autonomy in Universities.

1. Giriş:

Üniversitelerin “**bilim üretmek**” ve “**bilgiyi yaymak**” gibi iki klasik ve temel işlevinin bulunduğu fikri, geçmişte olduğu gibi, bugün de tartışmasız kabul edilmektedir. Bunun yanında üniversitelerin demokrasi eğitiminin en üst düzeyde verildiği, “demokrasi öğrenilmez yaşanır” kuralı gereğince demokrasinin yaşandığı ve yaşatıldığı kurumlar olmaları, bundan da öte demokrasinin öncü ve örnek kurumları olmaları gerektiği hemen her devirde söylenegelmiştir. Göksel¹, üniversitelerin halka ve insanlığa hizmet eden kurumlar olduğunu, halka ve insanlığa hizmetin ölçüsünün de halkın sosyal ve ekonomik kalkınması için yol göstermek yanında “ıslahat rejimi” olan demokrasiyi yerleştirmek amacıyla çaba harcamak olduğunu vurgulamaktadır. Bir bakıma, üniversitelerinin demokratikliği o ülkenin demokratikliğinin de bir ölçütüdür. Bu itibarla “Bir ülkedeki üniversiteler, o ülkedeki yönetim biçiminin aynasıdır” denilirse mübalağa edilmiş olmaz².

Çağdaş üniversitenin olmazsa olmaz koşulu iki temel ilke vardır. Bunlar; “**bilim ilkesi**” ve “**demokrasi ilkesi**”dir. Bu iki ilke birbirinden ayrı düşünülemez. Bilimsellik ancak aklın hür olduğu demokrasi ile olanaklıdır. Öyle ise, Cumhuriyetimiz üniversitelerimizle, üniversitelerimiz Cumhuriyetimizle birlikte yaşayacak, kökleşecek ve gelişecektir³.

Türkiye’de Cumhuriyet’ten günümüze üniversitelerimiz ilki 1933, ikincisi 1946 ve üçüncüsü 1981’de olmak üzere üç büyük reform hareketi yaşamıştır. Bu reform hareketlerinin üçünün de temelinde **bilimsellik** ve **demokrasi ilkeleri** bulunmaktadır. Zira, 1933’teki reformun ana gayesi ülkedeki tek üniversite olan İstanbul Üniversitesi’ni bilimsel bir kimliğe kavuşturmaktır. 1946 reformunun amacı ülkemizdeki çok partili yaşama uygun demokratik üniversiteyi kurmaktır. 1981 reformu ise, yine ülkemizde bozulan demokrasiyi ve üniversiteyi yeniden sağlıklı

¹ Vehbi Göksel, “*Üniversitelerin Sorumlulukları*”, Ege Üniversitesi Rektörlük Konferansları Serisi No: 21, İzmir 1976, s. 6, Alındığı Kaynak: ; Ali Güler, *Türkiye’de Üniversite Reformları*, Adım Yayıncılık, Ankara 1994, s. 31.

² Kemal Alemdaroğlu, *Cumhuriyet ve Üniversitelerimiz (İstanbul Üniversitesi’nin Görüşü)*, T.C. Cumhurbaşkanlığı Özel Yayımları, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1999, s. 56; Ali Güler, *Türkiye’de Üniversite Reformları*, Adım Yayıncılık, Ankara 1994, s. 9-41.

³ Ali Doğramacı, *Cumhuriyet ve Üniversitelerimiz (Bilkent Üniversitesi’nin Görüşü)*, T.C. Cumhurbaşkanlığı Özel Yayımları, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1999, s. 21.

hale getirmek gibi bir amaç taşıyordu. Üniversitelerle ilgili 1971 düzenlemeleri de dahil edildiğinde 1946 ve 1981 reformlarının ülkemizde toplumsal, siyasal ve ekonomik çalkantıların yaşandığı, toplumun büyük kesiminin daha demokratik, daha özgür ve özerk üniversite taleplerini yüksek sesle söylediği dönemlere rastlaması bir tesadüf değildir. Ancak, her reform hareketi sonrasında üniversitelerde bilimsellik ve üniversitelerin demokratikliği hep tartışma konusu olmuştur. Nitekim aynı tartışma bugün de sürdürülmektedir.

2. Üniversite - Bilimsellik - Demokrasi

Yukarıda çağdaş ulusların yaşamına yön veren iki ilkenin “**bilim ilkesi**” ve “**demokrasi ilkesi**” olduğu vurgulanmıştı. Öyle ise, üniversite denildiğinde bilim; bilimsel özgürlük veya özerklik denildiğinde de demokrasi akla gelir. Zira, bilimsel yöntemin geçerlilik ilkeleriyle demokratik düzenin meşruluk ölçüleri bire bir örtüşmektedir⁴.

Dünya’da özgür düşüncenin gelişmesi, diğer bir ifadeyle bilimin temel ilke kabul edilmesi, kuşkusuz Rönesans ve Reform hareketleriyle başlamıştır. En büyük özgürlük hareketi olan Fransız Devrimi’nin temelleri veya tohumları bu hareketlerle atılmıştır. İnsan özgürlüğü ve aydınlanması için savaşım veren çağdaş felsefe ve diğer düşünceler bu dönemde kendilerine yer bulmuşlardır. Kilisenin, insan zihni üzerindeki otoritesi bu dönemde yavaş yavaş zayıflamış ve bireyler kendi zihinsel bağımsızlıklarını ortaya koymaya başlamışlardır. Us, felsefe alanında otoritenin yerine geçmiş ve inanç, otorite tarafından dayatılan değil, özgür sorgulama ile kazanılan bir düşünce haline gelmiştir. Aslında Ortaçağ felsefecilerinin ilgisi büyük ölçüde doğaüstü şeylerde yoğunlaşmıştı; Oysa Yeniçağ, bakışını gökyüzünden yeryüzüne çevirmiştir. Böylece doğal bilim yavaş yavaş kendisine yol açmaya başlamıştır. Aynı bağımsız ruh, din alanında da kendini göstermiştir⁵. Dolayısıyla insanlık dini dogmalar yerine bilimin akılcılığını seçmiştir. İnsanlık ne zaman aklın üzerindeki baskıyı kaldırmışsa, işte o zaman bilimde ve teknolojiye ilerlemeye başlamıştır.

Ozankaya’ya göre⁶, günümüzde bilimsel yöntem ile özellikle maddi ilerlemeler (tıp, ulaşım, iletişim vb.) arasındaki bağlantı önemli ölçüde kavranmış olmasına rağmen, demokratik bir toplumsal-siyasal düzen ile bilimsel yöntem ilkeleri arasındaki zorunlu birliktelik ilişkisi aynı ölçüde kavranmış görünmemektedir.

Oysa, bilimsel düşünüş biçiminin yerleşip yaygınlaştığı toplumlarda demokratik düzenin de çok geliştiğini, bunun tersine, baskıcı ve otoriter yapı bir yönetsel düzen altındaki toplumların bilimsel düşünüş biçiminden de yoksun bu-

⁴ Özer Ozankaya, *Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler*, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Yayınları-1, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s. 37.

⁵ Frank Thilly, *Felsefenin Öyküsü Çağdaş Felsefe*, (Çeviren: İbrahim Şener), İzdüşüm Yayınları, İstanbul 2002, s. 2.

⁶ Özer Ozankaya, a.g.e., s. 38.

lundukları, çıplak gözle bile görülebilmektedir. Neden bilimsel düşünüşün olmadığı yerde demokrasinin, demokrasinin olmadığı yerde de bilimsel düşünüşün görülmediğini anlayabilmek, her iki ilkenin de niteliği üzerinde aydınlanmayı gerektirmektedir.

Üniversitelerde bilimsel düşünce gücünün gelişebilmesi için, üniversiteler öncelikle bilimsel özgürlüğe ve özerkliğe sahip olmalıdırlar. Aklın, düşüncenin hür olmadığı ortamlarda bilimsellikten ve demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Tarihsel süreçte her türlü insan hakları, özgürlük, eşitlik, hak, adalet gibi demokrasinin olmazsa olmazları hep üniversitelerden çıkmıştır. Daha açık bir ifadeyle demokraside sağlanan sayısız gelişmenin odağında üniversiteler bulunmaktadır. Sayısız demokrasi hareketi birer üniversite hareketidir. Geçmişten günümüze bilime, özgür düşünceye ne zaman bir baskı olsa ilk hareket üniversiteden gelmiştir. Üniversitenin hür olması aklın hür olması demektir. Aklın hür olması da demokrasi demektir.

Bu bağlamda, insanlığın kaderine etki eden siyasal ve toplumsal hareketlerin temelinde üniversitenin rol oynadığına ilişkin çok sayıda örnek mevcuttur. Ortaçağı kapatıp Yeniçağı açan Rönesans'ın ve Reform'un temelinde eğitilmiş insan vardır. Aydınlanma döneminin en önemli hareketi olan Fransız İhtilali'ni hazırlayan hareket de gerçekte bir üniversite hareketidir⁷.

Üniversitelerinde bilimsel özgürlüğün olmadığı, daha açık bir ifadeyle aklın hür olmadığı eğitim sistemlerinde, eğitim genellikle ezbere dayalıdır. Ezbere dayalı öğrenme, bir araştırmaya, sorgulamaya veya tartışmaya dayanmaz. Öğrenci, bilgilere ulaşmak için önemli bir gayret göstermez. Ezbere dayalı eğitim sisteminde yetişenler şartlanmalara açık kişilerdir. Toplumu oluşturan bireyler kendilerine sunulan bilgilerin nedenini araştırmadıkları için tüm yanlış yönlendirmelere açıktırlar. Yine bu bireyler, olaylar ve fikirler arasında bağlantı kuramazlar. Sebep-sonuç ilişkisi yaratamazlar. Dogmalara inanırlar, amaçlarına ulaşmak için çalışmak yerine dileklere, adaklara, kurbanlara başvururlar. Özgür düşünme ve düşlemeden yoksun oldukları için yaratıcı özellikleri yoktur. Yeni bir şey keşfedemezler. Girişimci değillerdir. Geleceği çalışarak şekillendirmek yerine fallara veya yıldızlara başvururlar.

Bu tür bireylerin oluşturduğu toplumlarda devletler ise yine diğer devletlerin yardımı, desteği ve kontrolüyle varlıklarını sürdürürler. Eğitim sistemleri, hele de üniversiteleri böyle olan toplumlarda demokrasi sadece dillerde dolaşan sihirli bir sözcük olmaktan öte bir anlam taşımaz.

Demokrasinin çok sayıdaki tanımını demokrasi kavramını yeterince izah etmekten uzaktır. Ülkelerin isimlerinin başında demokrasi kavramının kullanılmış olması ya da anayasalarında demokratik bir sistem olduğunun ifade edilmesi, o

---

⁷ Eren Omay, *Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler*, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Yayınları-1, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s. 22-25.

ülkenin demokratik olduğu anlamına gelmez. Eğer böyle olsaydı, adının başında demokrasi ifadesi yer alan çok sayıda ülkeyi demokratik bir ülke olarak kabul etmemiz gerekirdi. Nitekim İngiltere'nin yazılı bir anayasası olmamasına rağmen, bu ülkede hakim olan yönetim anlayışının demokratik olup olmadığı her türlü tartışmadan uzaktır. Çünkü İngiltere'de birkaç asırlık mücadeleler sonucunda demokratik teamüller oluşmuş, adeta demokrasi İngiliz toplumunda yaşam kültürü olarak yerleşmiştir. Dolayısıyla bir ülkede demokrasinin varlığının veya derecesinin ölçütü o ülkedeki demokrasi kültürüdür. Üniversiteler kültür ve eğitimin, hür düşüncenin kaynaklandığı ve oluştuğu merkezler, odak noktalarıdır. Demokrasi ise şekilden çok belli bir kültüre, seviyeye, moraliteye yani ahlakiyata dayanan bir sistemdir. Amerikalı bir siyaset felsefecisinin deyişiyle **“demokrasi son bir tahlil ile hürriyete kavuşmuş insanların manevi ve ahlaki niteliklerinin derecesini saptayan bir denemeden başka bir şey değildir”**⁸.

Bu nedenledir ki, üniversiteler, içinde buldukları toplumların milli hislerine oldukları kadar kültür seviyelerine ve özgür düşünce sınırlarına tercüman olmak suretiyle ülkelerinin mukadderatlarına etki ederler. Kurtuluş Savaşından sonra Türkiye'de Cumhuriyet yönetimini ilan eden Atatürk, Cumhuriyeti yaşatacak en köklü eğitim kurumunun da üniversiteler olduğunu anlamıştı. Çünkü Cumhuriyet ve üniversiteler birbirini tamamlayan çok önemli iki kurumdu⁹.

Günümüzde, üniversitelerden beklenen, onların öğrenen, araştıran, buldukları bilimsel gerçekleri topluma açıklayan, toplumu yönlendiren kurumlar olmalarıdır. Daha kısa ve öz bir ifadeyle üniversiteler toplumun beyni olmalıdır. Üniversitelerin bu tarihi ve klasik görevlerini yapabilmelerinin olmazsa olmaz koşulu ise **“özerklidir.”** Çünkü, ancak özerk üniversite dogmatizmi yıkabilir. Şartlanmaları kaldırabilir. Bilimi yani bilimsel düşünceyi egemen kılabılır. Gerçeği, doğruyu söyleyebilir¹⁰.

Sürekli değişen ve her alanda rekabetin acımasızca hüküm sürdüğü 21. yüzyılda, yükseköğretim kurumlarının her bakımdan özgür ve özerk olmaları gerektiği savunulmaktadır. Bu bağlamda üniversitelerde özerkliği 3 boyutta düşünmek ve ele almak gerekmektedir. Bunlar; (1) Akademik özerklik, (2) Yönetimsel özerklik ve (3) Mali özerklidir. Bu üç özerkliği bir birinden ayrı düşünmek olanaksızdır.

“Akademik özerklik” veya çoğu kimseler tarafından kullanıldığı biçimiyle “akademik özgürlük” üniversitelerin demokratikliğinin olmazsa olmaz koşullarından birisidir. Akademik özgürlüğü etkileyen konular ifade, politik doğruluk ve

⁸ Vakur Versan, *Tarihsel Gelişim İçinde Üniversite ve Yükseköğretim Kavramı*, Yükseköğretimde Değişmeler, TED XII. Eğitim Toplantısı, TED Yayınları, Ankara 1988, s. 18.

⁹ TCDB., T.C. Devlet Bakanlığı, *Türk Bilim Politikası (1983-2003)*, T.C. Devlet Bakanlığı Özel Yayını, Ankara 1983, s. 24-25; Kemal Alemdaroğlu, a.g.e., s. 56.

¹⁰ Eren Omay, a.g.e., s. 17-29.

araştırmaya yönelik bilgidir. Politik ilkelerin eksikliğinin olduğu durumlarda kurumlar, akademik özgürlüğü sağlamak amacıyla kendi iç politik ilkelerini geliştiremezler. Fakülteler, akademik özgürlüğü etkileyen konularda kurumsal politika oluşumunun içinde olmalıdırlar. Politik doğruluktan söz ederken etnik geçmişin, bireysel deneyimlerin çeşitliliğinin akademik özgürlüğün en önemli değerleri olduğundan bahsedilmelidir. Görüşleri ve inançları ifade etme özgürlüğü, saygı duyulması gereken davranışlardır.

Yarattığı Berlin Üniversitesi modeli ve koyduğu temel ilkelerin hali hazırda bile üniversiteler üzerindeki etkisi devam eden Wilhelm von Humboldt'a göre, üniversitenin temel ilkelerinden birisi Almanca ifadeyle "Lehrfreiheit und Lernfreiheit" idi. Öğretme ve öğrenme özgürlüğü biçiminde sloganlaşan bu kavram "akademik özgürlük"tür. Von Humboldt'a göre Berlin Üniversitesi'nde profesörler ve öğrenciler, ister dini ister siyasi olsun, herhangi bir otorite tarafından yönlendirilmeden, etki altında kalmadan özgürce araştırma ve eğitim yapabilmeliydi. Berlin Üniversitesi, insan aklının tam anlamıyla bir özgürlük alanı olmalıydı. Bu üniversitede profesörlere emekli oluncaya kadar sağlanan iş garantisi de akademik özgürlük ilkesinin doğal bir sonucuydu¹¹.

Üniversitelerde özerkliğin en tartışmalı boyutu, kamu oyuna en çok yansıyan yönü "yönetimsel özerklik" tir. Ülkemizde yönetimsel özerkliği savunan çok sayıda insanın bu özerklikten kastettiği, üniversitenin sadece öğretim üyelerinden seçilen kurullar eliyle yönetilmesidir. Bu anlayışa göre, seçimle gelen rektör ve dekan gibi yöneticilerin görevleri kurullara başkanlık etmek ve kurulların aldığı kararları uygulamaktır¹².

Ertuğrul'a¹³ göre de, ülkemiz kamuoyunda üniversite özerkliği ile üniversite yöneticilerinin belirleniş şekli özdeşleştirilmekte, yöneticilerin belirleniş şekline bakılarak üniversitelerin özerk olup olmadığına karar verilmektedir. Bu yaklaşım yanlış bilgilendirilmekten kaynaklanmaktadır. Gerçekte üniversite özerkliği "Bilimsel özerklik"le eş anlamlıdır. Esas olan üniversitelerin şu veya bu şekilde yönetilmesi, bütçenin şu veya bu şekilde sağlanmasının özerklikle bir ilişkisi olamaz.

Özerkliğin üçüncü ayağı ise, mali özerkliktir. Mali özerkliğin savunucularının bu özerklikten kastettikleri ise, devletin üniversiteye tahsis ettiği kaynakların, üniversite organlarının uygun gördüğü amaç ve usullere göre harcanmasıdır¹⁴.

¹¹ Tosun Terzioğlu, *Eğitimin Geleceği (Üniversitelerin ve Eğitimin Değişen Paradigması)*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, s. 3; Mümin Köksoy, *Yükseköğretimde Kalite ve Türk Yükseköğretimi İçin Öneriler*, Hacettepe Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Vakfı Yayını, Ankara 1997, s. 5-6.

¹² YÖK, *Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite Hakkında Yükseköğretim Kurulu'nun Görüşü*, Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, T.C. Başbakanlık Basımevi, Ankara 1992, s. 15.

¹³ Hürşit Ertuğrul, *Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite Hakkında Atatürk Üniversitesi'nin Görüşü*, Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, T.C. Başbakanlık Basımevi, Ankara 1992, s. 85.

¹⁴ YÖK, a.g. k.; s. 15.

Oysa çok sayıda bilim insanı, özgür ve özerk yönetim anlayışının sınırsız, denetimsiz ve başıboş bir yönetim anlayışı olmadığını savunmaktadır. Demokrasi-lerde özgürlük ve özerkliğin sınırsız ve sonsuz olmadığı gibi, üniversitelerin de özgür veya özerk olmaları onların topluma ve devlete karşı sorumlulukları olmadığı anlamına gelmemelidir. Üniversiteler, toplumun denetiminden ve hesap vermekten kesinlikle kaçınmamalıdır. Denetleme, topluma karşı sorumlu kılınma ve hesap verme mekanizmaları bulunmayan kurumlarda oligarşik yapılar oluşur ve bunun sonucunda da üniversitenin ruhu olan akademik özgürlük asla oluşamaz¹⁵.

3. 1933, 1946 ve 1982 Üniversite Reform Dönemlerinde Üniversitelerimizde Demokratikliğe İlişkin Görüş ve Düşünceler

Türkiye’de üniversitelerin demokratikleşme mücadelesi doğrudan ülkemizin ve toplumumuzun demokrasi mücadelesini yansıtmaktadır. Çünkü, yukarıda giriş bölümünde de vurgulandığı gibi, belirtilen üç reform hareketi de ülkemizdeki demokrasi mücadelesinin dönüm noktalarına isabet etmektedir.

Tanilli’nin¹⁶ ifadesiyle, Cumhuriyet’i kuranların eğitimden anladıkları, bir fikre körü körüne saplanmamış, arayıp soran ve eleştiren kafalar, daha açık bir deyişle, bağımsız kafalar yetiştirmekti. Atatürk’ün özdeyişiyle “*Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür*” kuşaklar yetiştirmek hedefleniyordu.

Cumhuriyet öncesinde ve Cumhuriyet’ten sonraki 10 yılda ülkemizdeki tek yükseköğretim kurumu olan Darülfünun, devrimci bir değişim gösteren bir toplumda tutucu bir karakter taşıyordu. O dönemde yönetimde bulunan politikacı ve bilim adamları Darülfünunda yeterince düşünmeyen, sorgulamayan ve eleştirmeyen insanlar yetiştirildiği, bu kurumun ülke sorunlarına tamamen duyarsız kaldığı düşüncesinde idiler. Darülfünuna karşı gelişen bu hoşnutsuzluğu, Maarif Vekili Dr. Reşit Galip, 1.8.1933’te yeni İstanbul Üniversitesi’nin açılışında yaptığı konuşmasında şöyle dile getiriyordu:

“Memlekette büyük politik ve toplumsal dalgalanmalar olmaktadır. Üniversite (Darülfünun) bunun karşısında tarafsız bir seyirci rolünü sürdürdü. İktisat alanında önemli değişimler olmaktadır. Darülfünun bunlarla tamamen ilgisiz görünüyordu. Hukukta köktenci değişiklikler yapıldı. Darülfünun yalnızca yeni kanunları ders programlarına almakla yetindi. Yazı reformu yapılmış, dilin özleştirilmesi hareketi başlamıştı; Darülfünun bununla hiçbir surette ilgilenmiyordu. Yeni bir tarih değerlendirilmesi ulusal bir hareket anlamında bütün ülkeyi sarmıştı. Darülfünun’un buna karşı ilgisini uyandırmak için, üç yıl beklemek ve ça-

¹⁵ Ali Doğramacı, a.g.e., s. 18; Ningur Noyanalpan, *Üniversite Yasası*, TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri:3, TÜBİTAK Matbaası, Ankara 1995, s. 37; YÖK, a.g. k.; s. 15-18; Halil Cin, *Türk Üniversitelerinde Çağdaşlık Meselesi Hakkında Selçuk Üniversitesi’nin Görüşü*, Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, T.C. Başbakanlık Basımevi, Ankara 1992, s. 283-285.

¹⁶ Server Tanilli, *Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?*, Amaç Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 10.

balar sarf etmek gerekti. İstanbul Darülfünunu en sonunda sustu, kendi kabuğuna çekildi ve adeta bir ortaçağ yalıtılmışlığıyla dış dünyadan tamamen koştu”¹⁷.

Oysa, Cumhuriyet ve onun gereği olan demokratik sistem böyle bir üniversiteyle ve bu düşüncedeki insanlarla korunamaz, yaşatılamaz ve geliştirilemezdi. Demokrasi temelinde dayalı Türkiye Cumhuriyeti'nin mayasını oluşturan **“Yaşamda en doğru yol gösterici bilimdir!”** ilkesinin gerçek manada irdelenmesi ve uygulamaya geçirilmesi gerekiyordu. Nitekim bu irdelene yapılmadığı için, kimileri bu ilkedeki “bilim” sözcüğünün bir inancı ya da dogmayı, daha doğrudan bir deyişle “din”i anlattığını, geçmişte olduğu gibi bugün de, ileri sürebilmektedirler. Hatta Atatürk, gerçek yol göstericinin ilim ve fen olduğunu vurguladığı sözlerinde bilimin ne olması gerektiğini de şöyle vurguluyordu:

“...Yalnız, ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişmesini kavramak ve ilerlemelerini zamanında izlemek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene evvelki ilim ve fen dilinin çizdiği kuralları, şu kadar bin sene sonra bugün, aynen uygulamaya kalkışmak, elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir”¹⁸.

Yukarıdaki düşünceyi fiiliyata geçirmek yani, ilimde ve fende ilerlemek için öncelikle üniversitenin düzeltilmesi, reformize edilmesi gerekiyordu. Çünkü, Cumhuriyet'in Osmanlı'dan devraldığı tek üniversite olan İstanbul Darülfünunu bir türlü Atatürk'ün bu sözlerine ayak uyduramıyordu. Medrese özelliği aynen devam ediyordu. Bizzat Atatürk'ün direktifleriyle Türkiye'ye çağrılan İsviçreli Profesör Albert Malche'nin verdiği rapor¹⁹ doğrultusunda yükseköğretim sistemimizdeki ilk üniversite reformu yapıldı. Çağdaş anlamda bir üniversite oluşturmayı amaçlayan 2252 sayılı Kanun 1933 yılında çıkarıldı. Bu tarihlerde Almanya'dan Nazi Rejiminden kaçarak Türkiye'ye gelen çoğunluğu Yahudi asıllı bilim adamlarının ülkemizde bilimsel ve çağdaş demokratik esaslara dayalı bir üniversite kurulmasında büyük katkıları olmuştur. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip'in 6 Temmuz 1933 tarihinde göçmen bilim adamlarıyla imzalanan anlaşma sırasında söylediği şu sözler 1933 Reformunun üniversitemizdeki bilimsellik, çağdaşlaşma ve bunların göstergesi olan demokratikleşmeye katkılarını çok açık biçimde ortaya koymaktadır:

“500 yıl önce İstanbul'u aldığımızda, Bizans'ın önde gelen bilim adamları ve sanatçıları ülkeyi terk ettiler. Bunlardan birçoğu İtalya'ya gitti ve orada Rönesans'ı başlattı. Şimdi Avrupa'nın aldıklarını bize

¹⁷ E. Hirsch, *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi*, Ankara Üniversitesi Yayınları No:23, Ankara 1950, I. Cilt, s. 312.

¹⁸ Utkan KOCATÜRK, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1999, s. 140.

¹⁹ Albert Malche'nin İstanbul Üniversitesi Hakkında Raporu, 29 Mayıs 1932, Alındığı Kaynak: Aydoğan Ataüinal, *Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler*, MEB. Yükseköğretim Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1993, s. 175-229.

geri vermesinin zamanı gelmiştir. Vatanımıza yenilikleri getirmenizi, böylelikle çağdaş düzene ayak uydurmanızı sağlamanızı ve yeni nesle çağdaş bilimde ilerleme yolunu göstermenizi umuyor, milletçe teşekkür ve saygılarımızı sunuyoruz.”²⁰

Gerçekte de bu göçmen bilim adamlarının ülkemizde çağdaş bilimin yerleşmesinde, çağdaş ve demokratik bir üniversite oluşturulmasında önemli katkıları olmuştur.

1933 Reformunu, 1946 yılında çıkan 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu ile 1960’da çıkarılan 115 ve 119 sayılı Kanunlar, 07.07.1973 tarih ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu ve son olarak 06.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu izledi.

Üniversitelerimizin demokratikleşme mücadelesini, bu kanunların getirdiği düzenlemeler çerçevesinde değerlendirmek ve yorumlamak gerekmektedir. Bu tarihler İnan’ın²¹ da belirttiği gibi, hep olağanüstü tarih özelliğini taşımaktadır. 1933’ü, Atatürk devriminin son yıllarına rastlayan radikal bir değişiklik olarak değerlendirilirken, diğerleri ya askeri darbeler (1982 Reformu) yada demokrasiye geçiş (1946 Reformu) gibi önemli olaylara denk geldiği görülmektedir.

Bunun yanında, olağan sayılan dönemlerde hazırlanan yükseköğretim kanun tasarılarında da üniversitelerin görüş ve önerilerinin yeterince alınmadığı hep yakınma konusu olmuştur. Oysa, temel niteliklerinden biri bilimsel özerklik olan ve toplumu demokratik yaşam konusunda yönlendirmesi ve öncü rol oynaması gereken üniversitelerin kendileriyle ilgili bir kanun tasarısı hazırlanırken görüş ve önerilerinin alınmaması düşünülemez. Timurtaş²², 1972 yılında üniversitelerle ilgili kanun tasarısının hazırlanması sırasında şöyle diyor:

“Üniversitelerle ilgili kanun tasarılarının üniversitelerce hazırlanması muhtariyet icabıdır. Bu sebeple tasarılar önce fakülteler genel kurullarında görüşülür, sonra senatoda birleştirilip son şekli verilerek üniversitelerarası kurula getirilir. Kurul çeşitli üniversitelerden gelen görüş ve mütalâaları göz önünde tutarak tasarıyı nihai şekle sokar ve hükümete sunulmak üzere Milli Eğitim Bakanlığına tevdi eder. (...) Öğretim üyeleri düşüncelerini, tasarı, fakülteler genel kurullarında görüşülürken ortaya koyarlar. (...) Tasarının resmi hazırlık safhaları ve herhangi bir düşüncenin tasarıda yer almasını sağlamanın yolu budur. Bunun dışında, son safha sırasında da üniversite mensupları ve üniversite meselesi ile ilgilenen fikir adamları düşünce ve kanaatlerini elbette muhtıralarla ve yazılarla ortaya koyabilir, ilgililere bildirebilirler...”

²⁰ Jan Cremer ve Horst Przytulla, Exil Türki, Deutschsprachige Emigranten in der Türkei 1933-1945, Verlag Karl M. Lipp, München 1991, s. 32.

²¹ Nurkut İnan, *Üniversite ve Yükseköğretim Kavramı Açısından Türkiye’deki Gelişmeler*, Yükseköğretimde Değişmeler, TED XII. Eğitim Toplantısı, TED Yayınları, Ankara 1988, s. 36-37.

²² Faruk K. Timurtaş, *Milli Üniversite ve Reform*, İstanbul 1972.

Akçasu²³, Üniversite Yasası üzerine tartışmaların yapıldığı bir bilimsel panelde, bu çalışmada temele alınan üç reform hareketini özerklik açısından yorumlarken, yasalarda özerkliğe ilişkin bir hüküm olmasının veya olmamasının değil, üniversite yönetimlerinin uygulamalarının önemli olduğuna işaret etmektedir.

Akçasu'ya²⁴ göre, 1933 yılında üniversitenin kurulmasına dair olan kanundan sonra, üniversitelerin nasıl idare edileceğine dair herhangi bir kanun çıkmış değildir. Darülfünun'un ilgasından sonra, sadece kabul edilmiş olan bir tek yönetmelikle 1946 yılına kadar üniversiteler idare edilmiştir. Bu yönetmelikte üniversitelerde özerkliğe ilişkin bir ifadeye rastlanmamaktadır. Ancak, yasal düzenlemede özerk sayılmayan üniversitede bugün özerk olarak nitelendirdiğimiz 1946 dönemine göre daha çok özerklik bulunmaktadır. Bu özerklik anlayışında kuşkusuz Nazi Almanya'sından kaçarak İstanbul' gelen bilim insanlarının önemli katkısı bulunmaktadır. Sakaoğlu'nun²⁵, "Berlin dışındaki en büyük Alman Üniversitesi" olarak nitelendirdiği İstanbul Üniversitesi'nde, kafalarında özerkliği benimsemiş, bunu akademik yaşamın temel ilkesi kabul etmiş bilim insanlarının çoğunlukta olması sonucunda özerklik konusu tartışma konusu olmamıştır²⁶.

Güvenç²⁷, yine bu çalışmada esas alınan üç reform hareketini değerlendirirken Cumhuriyet yönetiminin İstanbul Darülfünunu'na dokunmadığını, ancak ilk Türk üniversitesinin 1933 reformu ile kurulduğunu, bunun da Milli Eğitim Bakanlığı'nın gözetim ve yönetimi altında olduğunu belirtmektedir. Güvenç'e göre gerçek anlamdaki ilk Türk üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi öncesindeki özerklik tartışmalarını "Ondan önce üniversite yoktu ki muhtar olsun" cümlesiyle özetlemektedir.

1946 üniversite reformu, Türkiye için gerek politik ve sosyoekonomik alanlarda gerekse yükseköğretim alanında önemli bir dönüşüm veya değişim dönemine rastlamaktadır. Bu yılda çok partili hayata geçilerek seçimler yapılması yanında 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu da çıkarılmıştır. 1946 yılında Ankara'daki çeşitli fakültelerin birleştirilmesiyle Ankara Üniversitesi kurulmuştur. Bu Kanunla üniversitelere "muhtariyet" (özerklik) verilmiş ve rektörlerle dekanların seçimle gelmeleri esası getirilmiştir. Karar yetkileri de makamlardan kurullara kaydırılmıştır. 1950'den sonra Anadolu'da özel kanunlarla kurulan Ege Üniversitesi, Orta

²³ Alaeddin Akçasu , *Üniversite Yasası (Panel Konuşmaları)*, TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri:3, Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, Ankara 1995, s. 15-19.

²⁴ Alaeddin Akçasu, a.g.e., s. 19.

²⁵ Necdet Sakaoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 77.

²⁶ Aynı konuda bkz: Horst WIDMAN, *Atatürk ve Üniversite Reformu* (Çevirenler: Aykut KAZANCIGİL, Serpil BOZKURT), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.

²⁷ Bozkurt Güvenç, *YÖK Neden ve Nasıl Sorun Oldu?*, Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Şafak Matbaacılık, Ankara 1992, s. 8-9.

Doğu teknik Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi gibi üniversiteler de zamanla 4936 sayılı Kanun kapsamına alınmışlardır²⁸.

1946 üniversite reformunun demokratikliği konusunda bilim çevrelerinde farklı görüşler ve eleştiriler yer almaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Akçasu, 1946 reformuyla getirilen özerkliği “4936 sayılı Kanunla üniversiteler için kazanılmış özerklik anlayışı bilimsel özerklik değil, daha ziyade sorumluluk şeklinde uygulanmıştır. Asıl olan üniversitelerde öğretim üyesi olan insanların kafalarındaki özerklik anlayışdır” biçiminde değerlendirmektedir²⁹.

Güvenç de üniversite ve fakültele 4936 sayılı Kanunla özerklik verildiğini, çünkü o günlerde Türkiye’de siyasi ve ilmi kuruluşlar arasındaki sürtüşmelerin başlamış olmasının üniversitelerde özerkliği gerektirdiğini, bu itibarla özerklik ilkesinin 1961 Anayasası’na da konduğunu belirtmektedir. Ancak, siyasi gücün üniversiteye ilk müdahalesinin de **özerk dönemde** başladığı ve 1950’li yıllarda devam ettiği çok sayıda bilim insanı tarafından vurgulanmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti hükümetlerinin gerek gördükçe üniversite özerkliğine müdahale etmişlerdir. Üniversite özerkliğinin anayasanın güvence altına alındığı 1960’ta bile rejim açısından tehlikeli oldukları gerekçesiyle bir kısım öğretim üyesi tasfiye edilmiştir. Çünkü üniversitelere kendi yönetim ve iç işlerinde muhtariyet tanınmıştı, ama giderleri devlet bütçesinden karşılanıyordu, kısacası mali özerklikleri yoktu. Yönetsel özerkliğin mali özerlikle tamamlanması gerekiyordu. Mali özerklik olmadan da yönetsel özerklik bir anlam ifade etmiyordu³⁰.

1982 üniversite reformu da ülkemizde ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel kargaşaların yaşandığı olağanüstü bir dönemde yapılmıştır. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu veya bu Kanunun öngördüğü YÖK sistemi, üniversite reformları içerisinde yapıldığı günden itibaren demokratikliği konusunda, hemen her kesimden insanın lehinde ve aleyhinde yazdığı, tartıştığı bir Kanun olmuştur. Bu reform yaklaşık 22 yıldır Kamu oyu gündeminden hiç düşmemiştir denilirse mübalağa edilmiş olmaz. Yalnızca bu reform hareketi ile ilgili tartışmalar kuşkusuz başlı başına kitaplar dolduracak kadar çoktur. Ancak, bu yazının kapasitesi ölçüsünde bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

Güvenç, 1982 reformunu kısaca YÖK sorunu biçiminde ifade etmekte ve YÖK’ün şu üç nedenden dolayı sorun olduğu fikrini ileri sürmektedir. Bunlar; (1) YÖK, tarihin akışına ve Dünya’nın genel gidişine, (2) Demokrasiye ve insan hakla-

²⁸ TÜSİAD, *Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji*, Türk Sanayicileri ve İşadamları derneği Yayını, İstanbul 1994, s. 154-155.

²⁹ Alaeddin Akçasu, *Üniversite Yasası (Panel Konuşmaları)*, TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri:3, Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, Ankara 1995, s. 154-155.

³⁰ Bozkurt Güvenç, a.g.e., s. 8; Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi (Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller)*, İstanbul Matbaası, 1967, s. 140; Ferhunde Özbay, *Üniversite Çevresi*, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Yayınları-1, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s. 115-116.

rı bildirelerine ve (3) Zamanımızın ruhuna ve değerlerine ters düşen, anakronik (çağdışı) bir “kurtarma” denemesidir³¹.

Günday, Türkiye’de 2547 sayılı Kanun yerine yeni bir yükseköğretim kanunu hazırlanması yönünde yoğun girişimlerin yaşandığı, tartışmaların başlatıldığı, ancak sonuç alınmadığı 1992 yılında yaptığı bir değerlendirmede, özetle, hali hazırda yürürlükte bulunan 2547 sayılı Kanunun yerini alacak bir yükseköğretim kanununun, 2547 sayılı Kanunun ilke ve kurallarını, onun getirdiği üniversite statüsünü tamamen yadsıyan bir Kanun olması gerektiği görüşünü ileri sürmektedir³².

1982 reformunun, dolayısıyla 2547 sayılı Kanunun üniversitemizde özerkliği ortadan kaldırdığı, bu Kanunun üniversiteleri “zapt-ü rapt” altına aldığı çok sayıda bilim insanı tarafından ileri sürülmektedir. Bu görüşü savunanlara göre 2547 sayılı Kanun askeri bir yönetimin, olağanüstü bir rejimin ürünüdür³³. Bir başka bilim adamı da 1982 reformunu değerlendirirken, “YÖK sisteminin yaptığı en büyük tahribat, bilime ve bilim adamına olan saygınlığın yok edilmesidir” ifadesini kullanmaktadır³⁴.

Bu aleyhteki görüşler karşısında YÖK’e daha ılımlı yaklaşan birtakım görüşler bulunmaktadır.

Şuhubi ve Şengör, üniversitelerin 1980 öncesinde kendilerinden beklenen bilimsel etkinlikleri yerine getiremediğini, özellikle bilimsel yayın sıralamasında çok gerilerde olduğumuzu belirtmektedirler. Şuhubi ve Şengör çağdaş üniversite ve özerklik bağlamında YÖK uygulamasını şöyle değerlendirmektedirler:

“...Çağdaş üniversite, yaratıcılığı varlık nedeni olarak benimsemek zorunda olduğu için, mutlaka özgür düşünce ve eğitimin gereği demokratik olacaktır; ancak demokratik bir üniversitenin çağdaş üniversiteyi içermesinin gerekli olmadığı, Türk üniversitelerinin 1960’tan 1980 yılına kadar olan tarihinin de gösterdiği gibi açıktır! Bugün üniversitelerin sorunu ne YÖK’tür, ne de özerklikleri ve demokratik yasaları elinden alınmış olmaktadır. Elinde özerklik ve demokratik yasa varken de görevini yapmamış olan üniversite artık özerkliğin yasa ile verilen bir hak değil, saygınlık kazanılan bir ayrıcalık olduğunu anlamalı, demokrasi kavramını bir “Atina demokrasisi” çerçevesinde düşünmeye başlamalıdır...”³⁵.

³¹ Bozkurt Güvenç, a.g.e., s. 9.

³² Metin Günday, *Nasıl Bir Yükseköğretim Yasası?*, Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Şafak Matbaacılık, Ankara 1992, s. 15-20.

³³ Tahir Hatipoğlu, Cahit Talas, Şerafettin Turan, Rauf Nasuhoğlu, Mustafa Altıntaş, Güney Gönenç ve Ahmet Balamir’in YÖK’ün tartışıldığı bir açikoturumdaki konuşmaları, Alındığı Kaynak: Tahir Hatipoğlu, Eylül Üniversitesi, Selvi Yayınları, Ankara 1990, s. 11-32; Server Tanilli, *Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?*, Amaç Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 117-136.

³⁴ Ramazan Demir, *Üniversitenin Bugünü ve Yarını (Sorunlar, Sorumlular, Çözüm Önerileri)*, Palme Yayıncılık, Ankara 1996, s. 76.

³⁵ E. Şuhubi ve C. Şengör, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Temmuz 1992 tarihli.

4. 1933-1946 ve 1981 Üniversite Reformlarında Üniversite Ara-Üst Organları, Üniversite ve Fakülte Organları

Cumhuriyet sonrası üç reform hareketini demokratiklik bakımından kıyaslayabilmek için üniversite ve fakülte yönetim organlarının oluşumu üzerinde durulacaktır. Zira, üniversitelerin demokratik olup olmaması konusu ne zaman gündeme gelse, hemen akla üniversite ara ve üst yönetim organları ile üniversite ve fakülte yönetim organlarının oluşum biçimleri gelmektedir. Geçekte de üniversite yönetim organlarının demokratik kurallara ve anlayışa uygun oluşturulmasıyla üniversitelerde yaşanan demokrasi arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Ancak, ülkemizde üniversitenin özerkliği veya demokratikliği söz konusu edildiğinde üniversite yönetim organlarının seçimle belirlenmesi ön plana çıkmaktadır. Kuşkusuz yönetimin başında bulunanlar ve yönetim organlarının katılımcı demokrasinin kurallarına göre oluşturulması demokratiklik açısından büyük önem arz etmektedir. En azından aksini düşünmek demokrasi kavramıyla bağdaşmaz.

Tartışmaya ayrı bir boyut kazandırmak bakımından Batı üniversitelerindeki özerklik veya demokrasi anlayışına kısa da olsa değinmek yerinde olacaktır.

Günümüzde ülkemizdeki üniversitelerin yönetimi ve demokratikliği tartışmalarına ışık tutması bakımından Rosovsky'nin Amerikan üniversitelerinde yönetim üzerine söyledikleri anlamlıdır. Rosovsky, Amerikan üniversite yönetimlerinin olağandışı olduğunu söylemekte ve sistemlerini şöyle tanımlamaktadır:

"...Amerikan sistemi üniterdir: tek bir kişi -rektör- işin başındadır. Normal olarak, eğitim politikasında, yani ders programları verilen diplomaların niteliği, öğretim üyelerinin seçimi, kabul şartları vs. gibi konularda karar öğretim üyelerine bırakılır. Ancak, bütçe, başlılara dayalı programların yönetimi, yeni programlar hakkında karar verme, uzun vadeli planlar ve benzeri konularda yetki, bir mütevelli heyetine karşı sorumlu, bir rektörün başkanlığını yaptığı, bir hiyerarşinin elindedir. Bu sistemin iki noktası üzerinde durmaya değer. Birincisi, bölüm başkanları, dekanlar, rektör yardımcıları gibi üst ve orta düzey yöneticiler göreve seçimle gelmezler. Atamayla göreve başlarlar ve işlerine son verilebilir. Bu, işin püf noktasıdır, çünkü öğretim üyelerince yapılan seçimler genellikle zayıf liderlerin iş başına gelmesine yol açar. Akli başında hangi profesör kendi dalında bütçe kesintileri yapılmasını öneren bir dekana oy verir? İkincisi, hem özel üniversitelerin hem de kamu üniversitelerinin bağımsız denebilecek mütevelli heyetleri vardır. Böylece kurumlar devlete bağlı olsa bile, bunları siyasi etkilerden büyük ölçüde korurlar. Bugünkü yönetim sistemimiz, uzlaşmaya dayanmayan ve popüler olmayan kararların gerektiğinde alınmasına olanak verir. Daha demokratik uygulamalarla her şeyin daha iyiye gitmeyeceğini artık biliyoruz. Ayrıca, üniversite yönetiminin en iyi şekilde işleme için çıkar çatışmalarının en alt düzeyde kalması gerektiğini de öğrenmiş bulunuyoruz..."³⁶

³⁶ Henry Rosovsky, *Üniversite-Bir Dekan Anlatıyor*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları Dizisi:6, Pelin Ofset, Ankara 1990, s. 25.

1933 Üniversite Reformunu hazırlamak ve bu konuda bir rapor düzenlemek üzere bizzat Atatürk'ün direktifleriyle Türkiye'ye çağrılan Albert Malche da raporunda Rosovsky'nin yukarıda belirtilen atama veya seçim konusundaki fikirlerine paralel fikirler ileri sürmektedir. Malche şöyle söylemektedir:

“Hiçbir mesele üniversitenin istikbali için profesörlerin seçimi ve atanması kadar önemli değildir. Halen tatbik edilen sisteme göre hocayı, alakadar diğer hocalar bulmaktadırlar...Alakadarlar fena hakimlerdir. Onların görüşleri alınmalı, fakat karar başka makamlarca verilmelidir.”³⁷.

Gelişmiş ülkelerde üniversitelerin özerkliğinin veya demokratikliğinin kriterleri farklıdır. Nitekim, OECD'nin özerklik kriterlerine bakıldığında üniversite yönetim organlarının nasıl belirlendiği hususuna yer verilmemiştir. OECD 2003 Raporunda özerkli kriterleri şöyle belirlenmiştir³⁸:

- Binaların ve tüm araç-gereçlerin mülkiyet hakkına sahip olmak.
- Kredi alabilme yetkisine sahip olmak.
- Bütçesini oluşturma ve öncelikleri doğrultusunda sarf edebilmek.
- Akademik yapısını ve ders programlarını belirlemek.
- Akademik personeli işe almak veya işine son vermek.
- Maaşları belirlemek.
- Üniversiteye alınacak yeni öğrenci sayısını saptamak.
- Öğrenim ücretlerini belirlemek.

Aras'a göre³⁹, Türkiye'de üniversiteler yukarıdaki kriterlerden sadece “Akademik yapısını ve ders programlarını belirleme” konusunda yeterli iken, diğer kriterlere hemen hemen hiç uymamaktadır.

Özetle söylemek gerekirse gelişmiş ülke üniversiteleri özerkliğin yukarıdaki boyutlarıyla ilgileniyorlar. Üniversite yönetimlerinin seçimle mi atamaya mı geldiği çok önem taşıyor. Çünkü, üniversite yönetimlerinin demokratik olması o ülkelerdeki yerleşik demokratik teamüllerin zaten doğal bir sonucudur.

Aşağıda öncelikle 1919 yılından Cumhuriyet döneminin ilk üniversite reform hareketi olan 1933 reformuna kadar geçen ve ara bir geçiş dönemi olarak da sayılabilecek 1919-1933 dönemine özetle değinilmektedir.

a) 1919-1933 Yılları Arasında Üniversitenin Yönetimi

Cumhuriyet öncesinde ülkemizdeki yükseköğretim kurumları olan medreseler çok kez açılıp kapatılmışlardır. Cumhuriyet'in devraldığı son Darülfunun-u Osmani'ye 1919 yılında çıkarılan bir nizamname ile “bilimsel özerklik” verilmiş

³⁷ Ernst E. Hirsch, *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi (I-II cilt)*, Ankara Üniversitesi Yayınları:23, Ankara 1950, s. 229-295.

³⁸ Nusret Aras, *Üniversite Yasası Nasıl Olmalı?*, Türkiye Bilimler Akademisi Forumu:23, Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, Ankara 2004, s. 16.

³⁹ Nusret Aras, a.g.e., s. 16-17.

ve 1924'te çıkarılan 493 sayılı Kanunla adı İstanbul Darülfünunu olarak değiştirilmiş ve kendisine tüzel kişilik verilmiştir. 7 Ekim 1925 tarihli Talimatname ile de bilimsel ve idari özerkliği vurgulanmış, medreselerine de fakülte denilmiştir⁴⁰.

Aslında üniversitelerin demokratik olup olmadığını analiz ederken yukarıda da vurgulandığı gibi, yazılı kanunlarından ziyade hakim olan düşünce ve anlayışa bakmak daha doğru olur. Nitekim, İstanbul Darülfünunu'nun bugün olduğu gibi maddeler dolusu bir yasası yoktu. Ancak, uygulamaya bakıldığında son derece özgür ve özerk idi.

Özellikle Atatürk ve yeni Cumhuriyetin ileri gelenleri Darülfünun üzerinde hassasiyetle duruyorlar ve bu kurumun Cumhuriyet'in bilim merkezi olmasını, gençlerin Batı üniversitelerinde olduğu gibi hür düşünen, toplum sorunlarıyla ilgilenen ve onlara çözümler üreten, daha açık bir ifadeyle demokrasiyi destekleyen ve güçlendiren bir kurum olmasını istiyorlardı. Darülfünun ile hükümet arasında son derece sıcak ilişkiler yaşanıyordu. 1924 yılı Şubat'ında yani Cumhuriyet'in ilanının hemen ardından Darülfünun Emni İsmail Hakkı Bey başkanlığında bir heyet önce Başbakan İsmet İnönü'yü ardından Mustafa Kemal'i ziyaret ediyordu. Mustafa Kemal de, uzun yıllar önce ayrıldığı İstanbul'a ilk kez Ekim 1927'de ayak basmıştı. Bu ziyareti dolayısıyla çeşitli kutlamalar yapıyordu. Darülfünun Emaneti de bu kutlamalara bir kitapçıkla katılır. Darülfünun hocaları tarafından hazırlanan "T.C. İstanbul Darülfünunu Emaneti'nden Büyük Gaziye Küçük Bir Armağan" adlı 32 sayfalık kitapçık takdim edilir. Daha sonra 15 Aralık 1930 tarihinde İstanbul'a gelen Mustafa Kemal İstanbul Darülfünunu'nu ziyaret eder.

20 Aralık 1925'te Maarif Vekili olan Mustafa Necati Bey tam bir özerklik taraftarıdır. Darülfünun'un kendi sorunlarını kendisinin çözmesi gerektiğini savunan Mustafa Necati, dışarıdan yapılacak müdahalelere şiddetle karşı çıkmıştır.

1926 Mayıs'ında Mecliste Darülfünun bütçesi görüşülürken yaptığı konuşmada Darülfünunun özerkliği hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

"Darülfünun doğrudan doğruya bağımsız bir kurumdur. Milletın manevi gücünün temsilcilerinden biridir. Kabul etmek gerekir ki, Darülfünun denilen kurum doğrudan doğruya Maarif Vekaletinin buyruğu altında bir kurum değildir. Eğer gelişigüzel herhangi bir kişi darülfünun'a şu biçimde, bu biçimde davranın diye buyruk verecek olursa orada Darülfünun yok demektir...Bir ülkede Darülfünun bağımsız yaşar ve öğretim bakımından müderrislerin görüşleri alınarak genel çizgiler çizilirse o vakit Darülfünun'un gerçek verimlerini kabul etmek gerekir. Yoksa Darülfünun Emininin, Darülfünun Divanının, Müderris Meclisinin yaptıkları program gelişigüzel bir vekilce bozulacaksa o Darülfünun gerçek ödevini yapmış olamaz..."⁴¹.

⁴⁰ Aydoğan Ataunal, *Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler*, MEB. Yükseköğretim Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1993, s. 34. Ali Yıldırım, *Türk Üniversite Tarihi (Darülfünun Dönemi)*, Öteki Yayınevi, Ankara 1998, s. 313-314.

⁴¹ Ali Yıldırım, a.g.e., 335-336.

Ancak, yukarıda belirtilen tüm destek ve iyi niyete karşın İstanbul Darülfünunu kendisinden beklenen görevleri yerine getirememiş, genç Cumhuriyet'in ve toplum sorunlarının uzağında kalmıştır. Yıldırım⁴², Türkiye'de 1927'den 1930' a kadar Darülfünun ile ilgili esaslı bir tartışmaya rastlanmadığını, bu konuda bir sessizliğin hakim olduğunu söylerken; Saray⁴³, bu dönem için, Darülfünunun içine düştüğü bu durgunluk ve bedbinliğin hükümeti de tedirgin etmeye başladığını vurgulamaktadır. Saray'ın ifadesiyle Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve büyük önderi Atatürk, bu durumdan pek memnun değillerdi. Fakat Darülfünun "muhtar" bir idareye kavuşturulduğu için pek müdahale yapılmak istenmiyor, Darülfünun heyeti ilmiyesinden bir şeyler yapmaları bekleniyordu.

b) 1933-1946 ve 1981 Reformlarında Üniversite Ara-Üst Organlarının Oluşumu ve Görevleri

Belirtilen üç reform hareketine göre üniversite ara-üst organlarının oluşumu aşağıda Tablo-1'de, üniversite ara-üst organlarının görevleri Tablo-2'de karşılaştırılmalı biçimde verilmiştir.

Tablo 1: 1933-1946 ve 1981 Reformlarında Üniversite Ara-Üst Organlarının Oluşumu

	1933 Reformu	1946 Reformu	1981 Reformu
Yükseköğretim Ara-Üst Organları	Yoktur.	Üniversitelerarası Kurul: Her üniversitenin rektör ve dekanlarıyla, her üniversite senatosunun kendi üyeleri arasından iki yıl için seçeceği birer temsilciden oluşmaktadır (13.6.1946 tarih ve 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu).	*Yükseköğretim Kurulu: Cumhurbaşkanınca seçilen 8, Bakanlar Kurulunca seçilen 6, Genel Kurmay Başkanlığınca seçilen 1, Milli Eğitim Bakanlığınca seçilen 2, Üniversitelerarası Kurulca seçilen 8 üye olmak üzere toplam 25 üyeden oluşmaktadır. *Yükseköğretim Denetleme Kurulu: YÖK tarafından seçilen 5 profesör üye, Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay'dan birer üye, genel Kurmay ve Milli Eğitim Bakanlığınca seçilecek birer üyeden oluşmaktadır. *Üniversitelerarası Kurul: Üniversite rektörleri, Genel Kurmay Başkanlığının Silahlı Kuvvetlerden dört yıl için seçilen bir profesör ve her üniversite senatosunun dört yıl için seçeceği birer profesörden oluşmaktadır.

Tablo-1'de de özetlendiği gibi, 1933 Reformuyla üniversitelerde ara üst organlar henüz bulunmamaktadır. 1946 Reformuyla Üniversitelerarası Kurul akademik bir organ olarak yükseköğretim sistemimizde yer alırken, 1981 Reformuyla Yükseköğretim Kurulu, Yükseköğretim Denetleme Kurulu ve Üniversitelerarası Kurul olmak üzere üç ara-üst organ öngörülmüştür.

⁴² Ali Yıldırım, a.g.e., 353.

⁴³ Mehmet Saray, *İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1996, s. 67.

1946 Reformunda yaşanan olayların etkisiyle 1981 reformunun yönetsel açıdan temel farklılığı; planlama, eşgüdüm ve denetim görev ve yetkileriyle donanmış bir ara-üst kuruluş olan Yükseköğretim Kurulunun getirilmesidir. Daha açık bir ifadeyle kararlarda 1933 Reformu kişilerin, 1946 Reformu kurulların, 1981 Reformu ise Yükseköğretim Kurulu yanında özellikle üniversite içinde kişilerin etkin ve ağırlıkta olduğu bir yönetim biçimi getirmiştir.

Tablo 2: 1933-1946 ve 1981 Reformlarında Üniversite Ara-Üst Organlarının Görevleri

	1933 Reformu	1946 Reformu	1981 Reformu
Yükseköğretim Ara-Üst Organlarının Görevleri	Yoktur.	Üniversitelerarası Kurul: -Doçentlik sınav jürilerini oluşturmak. -Yabancı dil sınav sonuçlarına itirazları incelemek ve karara bağlamak. -Yabancı ülkelerde alınmış doçentlik unvanlarının kabul edilip edilmemesi hakkında karar vermek. -Kanun gereğince kendisine verilen diğer işleri karara bağlamak.	*Yükseköğretim Kurulu: Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek, bu kurumların Kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve Üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim üyelerinin yetiştirilmesi için planlama yapmak. *Yükseköğretim Denetleme Kurulu: -Yükseköğretim kurumlarında eğitim-öğretim ve diğer faaliyetlerin Kanunda belirtilen amaç ve ilkelere uygunluğunu Yükseköğretim Kurulu adına denetlemek. -Soruşturma yapmak. -Kanun gereğince verilen diğer görevleri yerine getirmek. *Üniversitelerarası Kurul -Yükseköğretim planlaması çerçevesinde, üniversitelerin eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın faaliyetlerini koordine etmek, uygulamaları değerlendirmek, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere önerilerde bulunmak. -Teşkilat ve kadro yönünden ve Yükseköğretim Kurulu kararları doğrultusunda üniversitelerin öğretim üyesi ihtiyacını karşılayacak önlemleri teklif etmek. -Üniversitelerin tümünü ilgilendiren eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın faaliyetleri ile ilgili yönetmelikleri hazırlamak veya görüş bildirmek. -Aynı veya benzer nitelikteki fakültelerin ya da üniversitelere veya fakülterele bağlı diğer yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretimine ilişkin ilkeler ve süreler arasında uyum sağlamak. -Doktora ile ilgili esasları tespit etmek ve yurtdışında yapılan doktoraları, doçentlik ve profesörlük unvanlarını değerlendirmek. -Doçentlik sınavlarını düzenlemek ve ilgili yönetmelik gereğince doçent adaylarının yayın ve araştırmalarının değerlendirilmesi ve doçentlik sınavı ile ilgili esasları tespit etmek ve jürileri seçmek. -Bu Kanunla kendisine verilen diğer görevleri yapmak.

c) 1933-1946 ve 1981 Reformlarında Üniversite Organlarının Oluşumu ve Görevleri

1933-1946 ve 1981 üniversite reformlarında üniversite organlarının oluşumu aşağıda Tablo-3'te, üniversite organlarının görevleri Tablo-4'te karşılaştırmalı biçimde özetlenmiştir.

Tablo 3: 1933-1946 ve 1981 Reformlarında Üniversite Organlarının Oluşumu

	1933 Reformu	1946 Reformu	1981 Reformu
Rektör (Atanması)	MEB'nin teklifi üzerine ortak kararname ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanıyor. (Açıklama: Ortak kararnamenin anlamı; Milli Eğitim Bakanı'nın teklifi, Başbakan'ın uygun görmesi ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile atamayı ifade eder).	Fakülte profesörler kurullarının bir arada yapacakları toplantıda iki yıl için aylıklı profesörler arasından, her seçim döneminde başka bir fakülteden olmak üzere, salt çoğunlukla seçiliyor.	*Yükseköğretimden sonra en az on beş yıl başarılı hizmet vermiş, tercihen Devlet hizmetinde bulunmuş, ikisi üniversitelerde görevli profesörlerden olmak üzere, YÖK'ün önereceği dört kişi arasından Cumhurbaşkanınca beş yıl için atanır (2547 sayılı K'nun 6.11.1981 tarih ve 17506 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ilk şekli). *Profesörler arasından öğretim üyelerince seçilen 6 aday YÖK'e sunulur. YÖK 3'ünü Cumhurbaşkanına sunar. Cumhurbaşkanı birisini 4 yıl için atar (2547 sayılı Kanunda 7.7.1992 tarih ve 21277 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3826 sayılı Kanunla yapılan değişiklik).
Senato	Fakülte kurullarından oluşur.	Rektörün başkanlığında, görevi başında bulunan önceki rektörden, dekanlardan, her fakülte profesörler kurulunun kendi üyeleri arasından, iki yıl için seçeceği ikişer profesörden ve doğrudan doğruya üniversite veya fakültelele bağlı her okulun profesör ve doçentlerinin yine kendi aralarından seçecekleri birer temsilciden oluşur.	Rektörün başkanlığında, rektör yardımcıları, dekanlar ve her fakülteden fakülte kurullarınca üç yıl için seçilecek birer öğretim üyesi ile rektörlüğe bağlı enstitü ve yüksekökol müdürlerinden oluşur.
Üniversite Yönetim Kurulu	Üniversite Heyeti: Rektörün başkanlığında fakülte dekanlarıyla genel sekreterden oluşur.	Rektörün başkanlığında öğretim görevi başında buluna bir önceki rektörle fakülte dekanlarından ve genel sekreterden oluşur.	Rektörün başkanlığında dekanlardan, üniversiteye bağlı değişik öğretim birim ve alanları temsil edecek şekilde, senatoca dört yıl için seçilecek üç profesörden oluşur.

Tablo 3'te de belirtildiği gibi, üniversitelerde en tartışmalı konulardan biri olan rektörün atanması 1933'te Milli Eğitim Bakanının önerisi üzerine üçlü kararname ile gerçekleşmektedir. 1946'da profesörlerin her defasında başka bir fakülteden olmak üzere, iki yıl için kendi aralarından seçilmesi, 1981 düzenlemesinin ilk şeklinde, Yükseköğretim Kurulunun önereceği dört aday arasından beş yıl için Cumhurbaşkanınca seçilip atanması esasları getirilmiştir. Daha sonra yapılan değişiklikle profesörler arasından öğretim üyelerince seçilen 6 aday YÖK'e sunulmak-

ta, YÖK bu sayıyı 3'e indirmekte ve Cumhurbaşkanına sunmaktadır. Cumhurbaşkanı birisini 4 yıl için atamaktadır⁴⁴.

Üniversite organları ve kurulların görev süreleri, 1946'da iki yıl olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla kısa aralıklarla seçim esası benimsenmiştir. 1981'de organlara ve kurullara seçilme süresi bazı durumlarda üç ve çoğu durumlarda dört yıl olarak belirlenmiştir. Bunun yanında 1946 Reformunda akademik organlara seçilebilme bir defa ile sınırlanırken, 1981'de aynı kişilerin tekrar seçilebilmelerine imkan tanınmıştır.

Akademik kurullarda ve kararlarda 1933'te yalnızca akademik hiyerarşide en üstte bulunan ordinaryüs ve profesörler görevli ve etkiliyken, 1946'da doçentler ve 1981'de yardımcı doçentler de belli ölçüde karar organlarında yer almışlardır.

Tablo 4: 1933-1946 ve 1981 Reformlarında Üniversite Organlarının Görevleri

	1933 Reformu	1946 Reformu	1981 Reformu
Rektör (Görevleri)	Üniversiteyi temsil etmek, üniversiteyi yönetmek ve denetlemek, üniversitenin bütün makam ve kurumlarla olan iletişimini sağlamak, mali konularda ita amiri olmak.	Üniversite kurullarının kararlarını uygulamak, fakülteler arasında düzenli çalışmayı sağlamak.	Üniversite kurullarına başkanlık etmek, yükseköğretim üst kuruluşlarının kararlarını uygulamak, üniversite kurullarının önerilerini inceleyerek karara bağlamak ve üniversiteye bağlı kuruluşlar arasında düzenli çalışmayı sağlamak.
Senato (Görevleri)	Milli Eğitim Bakanı tarafından istenen üniversiteye, milli eğitime ve ülkeye ait bilimsel sorunları incelemek ve görüş bildirmek.	-Kanun, tüzük tasarılarını ve yönetmelikleri hazırlamak. -Üniversite işleri hakkında kararlar vermek. -Profesör kurullarının, bütçe, seçim, kürsü ve enstitü kurulması, kaldırılması veya birleştirilmesi hakkındaki karar ve tekliflerini inceleyip işleme koymak.	-Kanun ve yönetmelik tasarılarını hazırlamak veya görüş bildirmek. -Eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın faaliyetleri hakkında kararlar almak. -Üniversitenin yıllık eğitim-öğretim programını ve takvimini karara bağlamak. -Fakülte, yüksekokul ve enstitü kurullarına yapılan itirazları karara bağlamak.
Üniversite Yönetim Kurulu (Görevleri)	-Fakültelerin eğitim-öğretim ve yönetimine ait teklifleri incelemek ve bilimsel etkinlikleri düzenlemek,yönetmek, -Akademik ve yönetim kadrolarında bulunan kişiler hakkında disiplin kararları almak, -Öğrencilere yönetmeliğe göre disiplin cezaları vermek, -Üniversite bütçesini hazırlamak, -Üniversite ve bağlı kurumların gelişme ve ilerlemeleriyle ilgili araştırmalar yapmak ve ilgililere teklifte bulunmak.	-Kanun, tüzük hükümlerinin ve senato kararlarının uygulanmasını sağlayacak karar ve tedbirleri almak, -Rektörün gerekli göreceği bütün işlerde kendisine yardım etmek.	-Faaliyet plan ve programlarının uygulanmasını sağlamak, -Üniversiteye bağlı birimlerin önerileri dikkate alarak yatırım programını, bütçe tasarısı taslağını incelemek ve rektörlüğe sunmak, -Üniversite yönetimi ile ilgili rektörün getireceği konularda karar almak, -Fakülte, enstitü, ve yüksekokul yönetim kurullarının kararlarına yapılacak itirazları inceleyerek kesin karar bağlamak, -Yükseköğretim üst kuruluşları ile senato kararlarının uygulanmasında rektöre yardım etmek.

⁴⁴ 2547 sayılı Kanunda 7.7.1992 tarih ve 21277 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3826 sayılı Kanunla yapılan değişiklik.

Tablo 4'ten de anlaşıldığı üzere, her üç reformda da rektöre ortak görevler olarak üniversiteyi temsil etmek, yönetmek, denetlemek; fakülteler arasında düzenli çalışmayı sağlamak, kurullara başkanlık etmek ve ita amirliği yapmak görevleri verilmiştir.

Rektörün görevlerindeki farklılıklar belirtilen üç reform hareketinde şöyle belirlenmiştir: Rektör, 1933'te doğrudan Milli Eğitim Bakanına bağlı olduğu gibi, Bakanlıktan gelen emirleri de yerine getirmekle görevlidir. 1946'da rektör Bakana bağlı olmamasına rağmen genelde başkanlığını yaptığı, yönetimde birinci derecede yetkili organlar olan kurulların kararlarını uygulamakla yükümlüdür. 1981'de ise rektör, kurulların kararlarını uygulamaktan çok, görüşlerini almak suretiyle doğrudan karar vermekle yetkili kılınmıştır.

1933 Üniversite Reformu, Batı üniversitelerindeki yönetim ve eğitim-öğretim şeklini ülkemize getirme hedefini gütmüş; atamayı esas alan, Bakana bağlı hiyerarşik bir yönetim biçimi oluşturmuştur.

1946 reformuyla üniversitelerimizde kendi kendine yönetim anlayışı ege-men olmuş ve üniversitelerde bu konuda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ancak, bu dönemde yükseköğretimde planlama ve denetim eksiklikleri önemli bir sorun olarak ortaya çıkmış; yükseköğretim kurumları arasında iletişim, eşgüdüm ve işbirliği bir türlü sağlanamamıştır.

Senato, 1933'te üniversite meclisi adını taşımakta ve ordinaryüs ve profesörlerden oluşmaktadır. 1946'da senato, önceki rektör ve dekanlarla, her fakülteden profesörlerin kendi aralarından seçtikleri iki, doçentlerin kendi aralarından seçtikleri bir üyeden kurulmaktadır. 1981'de ise fakültelerden seçilecek öğretim üye sayısı üçten bire düşürülmüştür. Senatonun her üç reformda da üniversitenin en üst düzeyde bilimsel bir karar organı olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır.

Senato, 1946 Reformunda üniversitenin en etkili birimi hüviyetine sahiptir. 1981'de ise senatonun, üniversitenin yapısına ilişkin bazı görevleri, Yükseköğretim Kuruluna aktarılmıştır.

d) 1933-1946 ve 1981 Reformlarında Fakülte Organlarının Oluşumu ve Görevleri

1933-1946 ve 1981 üniversite reformlarında fakülte organlarının oluşumu aşağıda Tablo-5'te, fakülte organlarının görevleri ise Tablo-6'da karşılaştırmalı biçimde özetlenmiştir.

Tablo 5: 1933-1946 ve 1981 Reformlarında Fakülte Organlarının Oluşumu

	1933 Reformu	1946 Reformu	1981 Reformu
Dekan	Fakültenin ordinaryüs veya profesörleri arasından rektörce seçilir ve MEB'ca atanır.	İki yıl için profesörler kurulu tarafından, fakültenin aylıklı profesörleri arasından salt çoğunlukla seçilir.	Rektörün önereceği üniversite içinden veya dışından üç profesör arasından YÖK tarafından üç yıl süre ile seçilir ve atanır.
Fakülte Kurulu	Fakülte Meclisi: Dekanın başkanlığında fakülte ordinaryüsleriyle profesörlerden oluşur.	Fakülte Genel Kurulu: Profesör ve doçentlerle profesör veya öğretim alanında doçenti bulunmayan öğretim görevlilerinden oluşur.	Fakülte Kurulu (Fakülte Genel Kurulu): Dekanın başkanlığında fakülteye bağlı birimlerin başkanları ile varsa fakülteye bağlı enstitü ve yüksekokul müdürlerinden ve üç yıl için; fakültedeki profesörlerin kendi aralarından seçecekleri üç, doçentlerin kendi aralarından seçecekleri iki, yardımcı doçentlerin kendi aralarından seçecekleri bir öğretim üyesinden oluşur.
Fakülte Yönetim Kurulu	Ayrı bir fakülte yönetim kurulu bulunmamaktadır. Fakülte meclisi aynı zamanda yönetime ilişkin görevleri de yerine getirmektedir.	Dekanın başkanlığında, öğretim görevi başında bulunan önceki dekanla, profesörler kurulunca profesörler arasından seçilecek üç profesör ve profesörler kurulunda üye olan doçentler arasından aynı kurulca seçilecek iki doçent olmak üzere, yedi öğretim üyesinden iki yıl için oluşur.	Dekanın başkanlığında fakülte kurulunun üç yıl için seçeceği üç profesör, iki doçent ve bir yardımcı doçentten oluşur.

Dekan, 1933'te rektörün önerisi üzerine Milli Eğitim Bakanınca atanırken, 1946'da profesörler kurulu tarafından seçilmektedir. 1981'de ise rektörün göstereceği üç aday arasından Yükseköğretim Kurulunca üç yıl için seçilip atanmaktadır.

1933'te fakülte meclisi adı ile anılan kurul bütün ordinaryüslerle profesörlerden oluşmaktadır. Fakülte kurulu, 1946'da yine bütün profesör ve doçentlerden, 1981'de yine dekanın başkanlığında yüksekokul ve enstitü müdürleriyle profesörlerin kendi aralarında seçtikleri üç, doçentlerin kendi aralarından seçtikleri iki ve yardımcı doçentlerin kendi aralarından seçtikleri bir temsilciden oluşmaktadır.

Tablo 6: 1933-1946 ve 1981 Reformlarında Fakülte Organlarının Görevleri

	1933 Reformu	1946 Reformu	1981 Reformu
Dekan (Görevleri)	-Fakülteyi temsil etmek. -Fakülteye bağlı enstitü, yüksekokul ve kuruluşların örgüt (yönetim) ve eğitim-öğretimini denetlemek, -İletişimi sağlamak, -Mali konularda tahakkuk amirliği yapmak.	-Fakülteyi temsil etmek, -Yönetmelik ve akademik faaliyetleri denetlemek.	-Fakülteyi temsil etmek, Fakültenin birimleri ve her düzeydeki personeli üzerinde genel gözetim ve denetimde bulunmak, -Fakülte kurullarına başkanlık etmek, kararlarını uygulamak, -Fakülte bütçesi ile ilgili öneriyi rektörlüğe sunmak.
Fakülte Kurulu	Fakülte Meclisi: -Akademik kadrolara aday tespit etmek, -Doçentlik sınavlarının düzenlenmesini ve uygulamasını kontrol etmek, -Dersleri akademik kadroya dağıtmak, -Lüzum gördüğü takdirde fakültelerin örgüt (yönetim) ve programları ile ilgili düzeltme isteğinde bulunmak, -Avrupa'ya gönderilecek üniversite mezunlarını seçmek, -Yayımları düzenlemek ve sağlamak, -Fakülte ve bağlı birimlerin bütçelerini hazırlamak ve görüş bildirmek.	-Fakültelerin akademik çalışmalarını ilgilendiren hususlar hakkında kararlar vermek, -Fakülteyi ilgilendiren kanun, tüzük tasarıları hakkında görüş bildirmek, -Yönetmelik tasarılarını ve programları hazırlayıp senatoya sunmak.	Fakülte Kurulu (Fakülte Genel Kurulu): -Fakültenin, eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın faaliyetleri ve bu faaliyetlerle ilgili esasları, plan, program ve eğitim-öğretim takvimini kararlaştırmak, -Fakülte yönetim kuruluna üye seçmek, Bu Kanunla verilen diğer görevleri yapmak.
Fakülte Yönetim Kurulu		-Fakülte tüzük ve yönetmelik hükümlerinin ve kurul kararlarının yerine getirilmesini sağlayacak karar ve önlemleri almak, -Öğrencilerin yazılma, çıkarılma, disiplin, eğitim-öğretim ve sınavlarına ait kesin kararlar vermek.	-Fakülte kurulunun kararları ile tespit ettiği esasların uygulanmasında dekana yardım etmek, -Fakültenin akademik takviminin uygulanmasını sağlamak, -Fakültenin yatırım-öğretim, program ve bütçe tasarısını hazırlamak, -Öğrencilerin kabulü, ders intibakları ve çıkarılmaları ile eğitim-öğretim ve sınavlara ait işlemler hakkında karar vermek, -Dekanın fakülte yönetimi ile ilgili olarak kurula getireceği bütün işlerde karar almak.

Tablo 6'nın incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, her üç reform döneminde de dekana ortak görevler olarak fakülteyi temsil etmek, yönetmek, denetlemek, fakülte birimleri arasında düzenli çalışmayı sağlamak ve fakülte kurullarına başkanlık etmek görevleri verilmiştir.

Dekanın görevlerindeki farklılıklar ise şöyledir: 1933 yılında mali konularda tahakkuk amirliği, 1946'da fakültenin tüzelkişiliğe sahip olması nedeniyle ita amirliği görevleri vardır. 1981'de tüzelkişiliği kaldırıldığı için dekanın mali konularda yetkisi bulunmamaktadır.

1933'teki fakülte meclisi, bugün fakülte kurulu ve fakülte yönetim kurulu adlarıyla ikiye ayrılan iki birimin görevlerini yapmaktadır. Fakülte kurulu her dönemde fakültenin en üst akademik organıdır.

Fakülte kurulları genelde, yönetmelik, tüzük ve kanun tasarıları hazırlamak veya görüş bildirmek yanında eğitim-öğretimle ilgili kararların alınmasında görevli kılınmıştır.

5. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Yukarıdaki tespitler ve tablolardan hareketle üç reform hareketi hakkında aşağıdaki sonuçları çıkarmak mümkündür:

- 1933 Üniversite Reformu, Batı üniversitelerindeki yönetim ve eğitim-öğretim şeklini yurdumuza getirmek hedefini gütmüş; atamayı esas alan, Bakana bağlı hiyerarşik bir yönetim biçimi oluşturmuştur. Atatürk'ün gerçekleştirdiği bu Reformda, İsviçreli Profesör Albert Malche'in raporu doğrultusunda üniversitede Kıta Avrupa'sı yönetim modeli esas alınmıştır. Atatürk, Malche'in raporu üzerine düştüğü derkenarlardan birisinde "Alakadar kişiden iyi hakim olmaz." Diyerek, üniversitenin yönetiminin neden dolayı tamamen o kurumun mensuplarına bırakılmamasının felsefi temelini de ifade etmiştir. Aslında, Anglo-Sakson sistemine hakim olan temel ilke de budur⁴⁵.
- 1946 Reformuyla yükseköğretim kurumlarımızda kendi kendini yönetim anlayışı egemen olmuş ve üniversitelerde önemli demokratik gelişmeler kaydedilmiştir. Gerçekleştirilen bu ikinci üniversite reformuyla üniversitelerimiz her yönüyle yasal düzenleme altına alınmış, yönetimde demokratik normlara göre yeni bir yapı oluşturulmuştur. Böylece üniversitelerimiz, kendi seçtiği organlar eliyle yönetilen kurullar ağırlıklı, daha demokratik bir kimliğe kavuşmuştur. Ancak bu dönemde, tüm eğitim sisteminde olduğu gibi, yükseköğretimde de planlama ve denetim eksiklikleri ile yükseköğretim kurumları arasında iletişim, eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanması önemli sorun olmuş, üniversitelerle toplum arasında gerekli bütünlük sağlanamamıştır. 4936 sayılı Kanunla üniversiteler için kazanılmış özerklik anlayışı bilimsel özerklik değil, daha ziyade sorumsuzluk şeklinde uygulanmıştır⁴⁶.
- Özetle söylemek gerekirse kararlarda 1933 Reformu kişilerin, 1946 Reformu kurulların, 1981 Reformu ise Yükseköğretim Kurulu yanında üniversite içinde kişilerin etkin ve ağırlıkta olduğu bir yönetim biçimi getirmiştir. Bunun yanında, 1981 yılında gerçekleştirilen üçüncü yükseköğretim reform hareketi, ilk defa Türk yükseköğretimini bir bütün-

⁴⁵ Kemal Gürüz, *Üniversite Yönetimi ve Özerklik, Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite*, T.C. Başbakanlık Basımevi, Ankara 1992, s. 411; Ernst E. Hirsch, *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi (I-II cilt)*, Ankara Üniversitesi Yayınları:23, Ankara 1985, s. 241-249.

⁴⁶ Alaeddin Akçasu, *Üniversite Yasası (Panel Konuşmaları)*, TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri:3, Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, Ankara 1995, s. 15.

lük içinde ve bütün boyutlarıyla düzenleyen önemli bir girişim olarak nitelendirilebilir. Yükseköğretimde en hızlı niceliksel gelişmenin bu dönemde sağlandığı, üniversitelerin ülke düzeyine yaygınlaştırılması yönünde önemli gelişmelerin sağlandığı bir dönem olduğu da bilinen bir gerçektir. Buna karşın, başta bu reform ile getirilen ve kısa adı YÖK olan Yükseköğretim Kurulu olmak üzere, yine bu reform ile getirilen birçok husus ilk günden itibaren tartışma konusu olmuş, yükseköğretimde yeni yapı ve yönetim arayışları ülke gündeminden hiç düşmemiştir. 1981 Reformu ile başlayan dönem, bazı kesimlere göre üniversitenin özerkliğini kazandığı, diğer bir kesime göre ise, kaybettiği yıllar olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, yükseköğretimde benzeri tartışmalar ve reform arayışları bugün de ülke gündeminde ön sıralarda yer almaktadır.

- Cumhuriyetten günümüze yükseköğretimde yapılan reform hareketlerinin hepsi de “tepeden inme” olmuştur. Yasal düzenleme, ya iktidar tarafından üniversitelere danışılmadan hazırlanmış ya da yine iktidarın seçtiği az sayıdaki öğretim üyesinin görüşlerinden, kısmen yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla her üç reform hareketinin de dönemin siyasal yapı ve gücünden etkilendiğini, ilgili çevrelerin geniş biçimde katılım ve uzlaşımı sonucu değil, sınırlı bir katılımı hazırladığı söylenebilir. Bunun yanında reformların tümünün askeri yönetim dönemlerinde veya tek parti dönemlerinde yapıldığı görülmektedir.
- Türkiye’de üniversitelerin özerkliği tartışılırken tartışmanın odağına yönetim organlarının oluşum biçimleri ve görevleri yerleştirilmektedir. Oysa, yukarıda 4. başlık altında değinildiği gibi, OECD özerklik kriterleri temele alındığında daha çok mali özerkliğin ön plana çıktığı görülmektedir. Zira, anılan hususların çoğu mali özerklikle ilgilidir. Mali özerklik beraberinde yönetsel özerkliği de sağlamaktadır. Akademik personeli işe almak yanında işine de son verebilecek yönetsel özerklik bulunmaktadır. Akademik özerklik yukarıda da belirtildiği gibi tartışmasız bulunmaktadır. Geçmişten günümüze akademik özerklik konusu üniversitemizde çok sorun olmamıştır. Ancak, yine de akademik, mali ve yönetsel özerklik birbirini bütünleyen bir yapıda ve anlayışta olmalıdır. Üniversitenin özerkliği sadece yönetim organlarının belirlenmesi ve görevleriyle sınırlı tutulmamalıdır.
- Üniversitemizde bugüne kadar sürdürülen ve üniversitenin özerkliğinin sadece yönetim organlarının belirlenmesiyle sınırlı tutulan yönetsel özerklik anlayışına son verilmesi, özerkliğin diğer boyutlarını oluşturan mali ve bilimsel özerkliğin çağdaş ülke üniversitelerinde olduğu gibi uygulanması önerilmektedir. Üniversite yasalarında yazılı olarak belirlense de belirlenmese de üniversiteler demokratik teamüllere titiz-

likle uyulan, çağdaş anlamda bilimsel özerkliğin olabildiğince var olduğu kurumlar olmalıdır.

- Üniversitelerde demokratikliğin en önemli ölçütü, akademik özgürlüktür. Çünkü akademik özgürlük, bilim ve öğretimin temelidir. Sınıf içinde kavram ve görüşleri özgür bir şekilde paylaşabilmek, profesyonel bir şekilde tartışarak yeni bilgiler verebilmek, üniversitenin entelektüel canlılığının vazgeçilmez öğeleridir. İçerik, anlam ve yasal parametreler, akademik özgürlüğü etkileyen unsurlardır.

KAYNAKLAR

- AKÇASU, Alaeddin, *Üniversite Yasası (Panel Konuşmaları)*, TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri:3, Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, Ankara 1995.
- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)*, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, No:160, Ankara 1989.
- ALEMDAROĞLU, Kemal, *Cumhuriyet ve Üniversitelerimiz (İstanbul Üniversitesi'nin Görüşü)*, T.C. Cumhurbaşkanlığı Özel Yayını, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1999.
- ARAS, Nusret, *Üniversite Yasası Nasıl Olmalı?*, Türkiye Bilimler Akademisi Forumu:23, Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, Ankara 2004.
- ATAÜNAL, Aydoğan, *Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler*, MEB. Yükseköğretim Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1993.
- CİN, Halil, *Türk Üniversitelerinde Çağdaşlık Meselesi Hakkında Selçuk Üniversitesi'nin Görüşü*, Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, T.C. Başbakanlık Basımevi, Ankara 1992.
- CREMER, Jan ve PRZYTYLLA, Horst, *Exil Türki, Deutschsprachige Emigranten in der Türkei 1933-1945*, Verlag Karl M. Lipp, München 1991.
- DEMİR, Ramazan, *Üniversitenin Bugünü ve Yarını (Sorunlar, Sorumlular, Çözüm Önerileri)*, Palme Yayıncılık, Ankara 1996.
- DOĞRAMACI, Ali, *Cumhuriyet ve Üniversitelerimiz (Bilkent Üniversitesi'nin Görüşü)*, T.C. Cumhurbaşkanlığı Özel Yayını, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1999.
- ERTUĞRUL, Hurşit, *Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite Hakkında Atatürk Üniversitesi'nin Görüşü*, Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, T.C. Başbakanlık Basımevi, Ankara 1992.
- GÜLER, Ali, *Türkiye'de Üniversite Reformları*, Adım Yayıncılık, Ankara 1994.

- GÜNDAY, Metin, *Nasıl Bir Yükseköğretim Yasası?*, Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Şafak Matbaacılık, Ankara 1992.
- GÜRÜZ, Kemal, *Üniversite Yönetimi ve Özerklik*, Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, T.C. Başbakanlık Basımevi, Ankara 1992.
- GÜVENÇ, Bozkurt, *YÖK Neden ve Nasıl Sorun Oldu?*, Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Şafak Matbaacılık, Ankara 1992.
- HATİBOĞLU, Tahir, *Eylül Üniversitesi*, Selvi Yayınları, Ankara 1990.
- HİRSCH, Ernst E., *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye’de Üniversitelerin Gelişmesi (I-II cilt)*, Ankara Üniversitesi Yayınları:23, Ankara 1950.
- _____, *Hatıralarım (Kayzer Dönemi - Weimer Cumhuriyeti Atatürk Ülkesi)*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1985.
- İNAN, Nurkut, *Üniversite ve Yükseköğretim Kavramı Açısından Türkiye’deki Gelişmeler*, Yükseköğretimde Değişmeler, TED XII. Eğitim Toplantısı, TED Yayınları, Ankara 1988.
- İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi, 11.10.1934 tarihli.

KANUNLAR

- (1933), 2252 sayılı İstanbul Darülfünununun Yürürlükten Kaldırılması ve Milli Eğitim Bakanlığınca Yeni Bir Üniversite Kurulmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete: 6 Haziran 1933/2420.
- (1946), 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu, Resmi Gazete: 18 Haziran 1946/6336.
- (1973), 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu, Resmi Gazete: 7 Temmuz 1973/14587.
- (1981), 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Resmi Gazete: 6 Kasım 1981/17506.
- KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi (Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller)*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1967.
- KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1999.
- KÖKSOY, Mümin, *Yükseköğretimde Kalite ve Türk Yükseköğretimi İçin Öneriler*, Hacettepe Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Vakfı Yayını, Ankara 1997.
- MALCHE, Albert, İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor, 29 Mayıs 1932.
- NOYANALPAN, Ningur, *Üniversite Yasası*, TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri:3, TÜBİTAK Matbaası, Ankara 1995.
- OMAY, Eren, *Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler*, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Yayınları-1, Cem Yayınevi, İstanbul 1990.

- OZANKAYA, Özer, *Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler*, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Yayınları-1, Cem Yayınevi, İstanbul 1990.
- ÖZBAY, Ferhunde, *Üniversite Çevresi*, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği Yayınları-1, Cem Yayınevi, İstanbul 1990.
- ROSOVSKY, Henry, *Üniversite-Bir Dekan Anlatıyor*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları Dizisi:6, Pelin Ofset, Ankara 1999.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.
- SARAY, Mehmet, *İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1996.
- ŞUHUBİ, E. ve ŞENGÖR, C., *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Temmuz 1992 tarihli.
- TANILLI, Server, *Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?*, Amaç Yayıncılık, İstanbul 1998.
- TCDB., T.C. Devlet Bakanlığı, *Türk Bilim Politikası (1983-2003)*, T.C. Devlet Bakanlığı Özel Yayını, Ankara 1983.
- TERZİOĞLU, Tosun, *Eğitimin Geleceği (Üniversitelerin ve Eğitimin Değişen Paradigması)*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003.
- THILLY, Frank, *Felsefenin Öyküsü Çağdaş Felsefe*, (Çeviren: İbrahim Şener), İzdüşüm Yayınları, İstanbul 2002.
- TİMURTAŞ, Faruk K., *Milli Üniversite ve Reform*, İstanbul 1972.
- TÜSİAD, *Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji*, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayını, İstanbul 1994.
- VERSAN, Vakur, *Tarihsel Gelişim İçinde Üniversite ve Yükseköğretim Kavramı*, Yükseköğretimde Değişmeler, TED XII. Eğitim Toplantısı, TED Yayınları, Ankara 1988.
- WIDMAN, Horst, *Atatürk ve Üniversite Reformu* (Çevirenler: Aykut KAZANCIGİL, Serpil BOZKURT), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.
- YILDIRIM, Ali, *Türk Üniversite Tarihi (Darülfünun Dönemi)*, Öteki Yayınevi, Ankara 1998.
- YÖK, *Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite Hakkında Yükseköğretim Kurulu'nun Görüşü*, Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, T.C. Başbakanlık Basımevi, Ankara 1992.